

RECENZE A ZPRÁVY

Významná jubilea našich spolupracovníků

V letošním roce slaví svá jubilea hned tři významní představitelé české historické demografie, kteří již několik desetiletí zásadním způsobem formují i podobu našeho časopisu. První z nich, prof. PhDr. Eduard Maur, CSc. (narozen 1. 4. 1937 v Plzni), stál přímo u zrodu časopisu *Historická demografie* v roce 1967.^[1] Časopis byl původně koncipován jako ročenka Komise pro historickou demografii, která se pod vedením Pavly Horské konstitovala při tehdejších *Historickém ústavu Československé akademie věd*. Eduard Maur, který působil na *Filozofické fakultě Univerzity Karlovy*, v komisi od počátku zastával funkci tajemníka, nicméně se rozhodně nedá říci, že by jeho role byla redukována jen na administrativní činnost. Naopak se velmi záhy stal jedním z předních autorů, s jeho studii se čtenáři mohli pravidelně setkávat od druhého ročníku *Historické demografie*, který vyšel v roce 1968, až do čísla 7/1973 (vydaného 1974). V následujícím desetiletí bylo sice vydávání *Historické demografie* pozastaveno, nicméně po obnově časopisu v roce 1983 se Eduard Maur záhy k autorské práci vrátil – je příznačné, že novou etapu časopisu odstartoval právě Maurův článek *K demografickým aspektům tzv. druhého nevolnictví*. Tyto jeho články, které byly publikovány v prvních číslech nově vzniklého časopisu, patří dodnes k hojně čteným a citovaným, neboť historickou obec seznamovaly jak s metodologií používanou při historickodemografickém výzkumu, tak s využitelnými prameny.

Pro založení časopisu i konstituování oboru historické demografie u nás byla velmi důležitá orientace na francouzskou historiografii, která byla blízka jak Pavle Horské, tak Eduardu Maurovi. Znalost práce takových autorů, jako byli Louis Henry, Jean Meuvret či Pierre Goubert, a inspirace jejich metodami znamenaly, že česká historická demografie v podání Eduarda Maura od počátku „držela krok“ s tehdejšími zahraničními výzkumy. Zároveň lze konstatovat, že takové kontakty se západním odborným světem byly v této době v české historiografii zcela výjimečné, a je třeba podtrhnout, že nebyly pouze jednostranné, nýbrž že z prvních čísel časopisu *Historická demografie* je patrná snaha zprostředkovat české výzkumy i zahraničním kolegům. Nejlépe to dokládá poslední číslo časopisu, které vyšlo před jeho zastavením v roce 1974 – bylo celé vydáno francouzsky, přičemž v něm

[1] Profesní dráha Eduarda Maura byla připomenuta již vícekrát – nejobsáhleji ve studii Josefa PETRÁŇE, *Eduard Maur – k osmdesátinám přítele historika*, in: Eduard Maur, *Země – paměť – lidé*, Praha 2017, s. 7–53. Srov. také Jan HORSKÝ, *K životnímu jubileu profesora Eduarda Maura*, *Historická demografie* (dále HD) 21, 1997, s. 5–36.

samozřejmě nechyběl ani článek Eduarda Maura věnovaný demografické struktuře Čech po třicetileté válce. Kontakty se zahraničními kolegy byly ovšem pro práci Eduarda Maura stěžejní i v dalších letech, z čehož profitoval i časopis *Historická demografie*. V červenci 1989 se v Praze konala mezinárodní demografická konference věnovaná problematice stárnutí obyvatelstva. Referáty přednesené na tomto fóru se následně objevily na stránkách časopisu – v čísle 13/1989 byly nejprve vydány anglicky psané studie českých autorů a v následujícím ročníku 14/1990 byly otištěny i anglické a francouzské příspěvky zahraničních účastníků. V tomto kontextu je signifikantní, že francouzsky psaný článek Eduarda Maura věnovaný stáří a mládí v Čechách v 15.–17. století byl zařazen do čísla přinášejícího příspěvky mezinárodních účastníků konference.

Obnovení *Historické demografie* v roce 1983 sice do značné míry navázalo na směr, jímž se časopis vydal na začátku 70. let, nicméně zároveň přineslo jednu důležitou změnu, totiž zapojení naší druhé jubilantky doc. RNDr. Ludmily Fialové, CSc. (narozené 8. 11. 1947 v Havlíčkově Brodě) do redakčního kolektivu.^[2] Ludmila Fialová vystudovala geografii na Přírodovědecké fakultě UK a při studiu se seznámila i s demografií, jíž se posléze věnovala i v tehdejší Federálním statistickém úřadu. V roce 1982 nastoupila do Ústavu československých a světových dějin ČSAV (nástupce někdejšího *Historického ústavu*), což se ukázalo pro náš časopis jako velmi šťastné, neboť se jí podařilo vydávání ročenky obnovit. S trochou nadsázky by se dalo říci, že teprve s příchodem Ludmily Fialové se časopis stal kompletním. Pokud bychom vyšli z názvu časopisu, je zřejmé, že historický přístup byl mezi jeho zakladateli zastoupen dostatečně, nicméně ryzího demografa původní redakční kolektiv postrádal. Zapojení Ludmily Fialové povzneslo časopis na novou úroveň, neboť mohl profitovat z její vysoké odborné erudice, kterou přenesla i na stránky časopisu, když coby jeho redaktorka velmi pečlivě připravovala všechny texty, které časopis otiskl. Toto mezioborové působení Ludmily Fialové přineslo benefity všem zúčastněným – historikům poskytlo hlubší vhled na aplikaci demografických metod, Ludmila Fialová si zároveň při diskusi s historiky velmi rychle osvojila kompetence historické práce, které z ní učinily přední odbornici tohoto oboru u nás. I při náročné redaktorské práci si našla čas na sepsání celé řady významných studií, které na stránkách *Historické demografie* v následujícím období publikovala. První z nich, věnující se plodnosti v českých zemích v letech 1869–1930, byla otištěna hned v čísle 8/1983 – tento článek ročník uvedený příspěvkem Eduarda Maura symbolicky uzavíral.

V roce 1991 Ludmila Fialová přešla do Sociologického ústavu ČSAV, který se zároveň ujal vydávání časopisu *Historická demografie*. Ludmila Fialová zůstala jeho výkonnou redaktorkou, na řízení časopisu se nadále podíleli Pavla Horská i Eduard Maur. Časopis se tak mohl i nadále rozvíjet v tom duchu, v němž byl založen. V čísle

[2] K odbornému působení Ludmily Fialové podrobněji srov. 2. číslo *Historické demografie* 41/2017 věnované jejímu životnímu jubileu.

16/1992 otiskl příspěvky, které byly předneseny v rámci francouzsko-českého kulatého stolu o evropské rodině, který se za přítomnosti předních francouzských historických demografů Jacquesa Dupâquiera a Antoinette Fauve-Chamoux konal v březnu 1992 v Sociologickém ústavu. Mezi vydanými příspěvky nechyběla ani studie Ludmily Fialové věnovaná vývoji sňatečnosti v Československu v letech 1918–1988.

Snaha redakčního kolektivu zůstat v těsném kontaktu se zahraničním výzkumem neustávala ani poté. Následující číslo 17/1993 bylo vydáno v německo-české verzi, neboť přineslo první výsledky česko-rakouského projektu *Demografický a sociální vývoj Čech v 17. a 18. století*, který na české straně vedl Eduard Maur. Druhé fázi tohoto projektu, jež rozšířil svůj záběr na období 16.–19. století, byla pak věnována čísla 20/1996 (vydané celé německy) a 22/1998. Ani v dalších letech nebyli čtenáři Historické demografie ochuzeni o informace o zahraničním bádání, naopak jejich záběr se ještě rozšířil – na stránkách časopisu se pravidelně objevovaly studie francouzských, rakouských, polských či japonských historických demografů.

Roku 2009 byla započata nová kapitola v dějinách časopisu Historická demografie, neboť se jeho vydávání ujal Etnologický ústav AV ČR (od roku 2015 společně s Fakultou humanitních studií UK). Časopis při té příležitosti doznal řady změn – začal být vydáván dvakrát ročně a zároveň rozšířil i svoji dosud poměrně úzkou redakční radu. Se zapojením do redakčního kolektivu vyslovila tehdy souhlas i naše třetí jubilatka doc. PhDr. Ludmila Nesládková, CSc. (narozena 5. 4. 1947 v Ostravě-Zábřehu), přední představitelka oboru historické demografie působící na Filozofické fakultě Ostravské univerzity.^[3] Šlo spíše o jakési zformalizování pozice Ludmily Nesládkové, která měla k časopisu velmi blízko i v předchozím období. O tom ostatně vypovídá i fakt, že její studie *Demografický vývoj Hrabůvky a Čeladné v 19. století*, publikovaná ještě pod jejím dívčím příjmením Čermáková (se spoluautorkou Martou Kalvarovou), vyšla v jednom z prvních ročníků časopisu – v čísle 3/1969. Nejdůležitější studie Ludmily Nesládkové publikované na stránkách našeho časopisu byly uveřejněny po jeho obnovení v roce 1983, velmi často na nich spolupracovala se svým fakultním kolegou, významným historickým demografem Lumírem Dokoupilem. Ludmila Nesládková však s vydáváním časopisu Historická demografie pomáhala i v jiném směru – v polovině 80. let se podílela na sestavení přehledu bibliografie české historické demografie za léta 1976–1980 a 1981–1984, jenž vyšel v číslech 9/1985 a 10/1986. O úzké spolupráci Ludmily Nesládkové s Eduardem Maurem a Ludmilou Fialovou svědčí i její účast na významném projektu *Přirozená měna obyvatelstva českých zemí v 17. a 18. století*, jenž byl řešen ve druhé polovině 90. let.^[4]

[3] Blíže byly působení Ludmily Nesládkové i její bibliografie shrnuty v Eduard MAUR, *K životnímu jubileu Ludmily Nesládkové*, HD 36, 2012, s. 268–271.

[4] Jeho hlavním výstupem se stala stejnojmenná publikace vydaná v roce 1999, na níž se kromě výše jmenovaných podílel i Lumír Dokoupil.